
Review

Reviewed Work(s): עידו תבורי by רוקדים בשדה קוצים: העידן החדש בישראל

Review by: יוסף לוס

Source: *Israeli Sociology* / כרך י', 2008 / תשס"ח, חוברת &irm; סוציולוגיה ישראלית, תשס"ח / 1 (2008 / תשס"ח), pp. 225-228

Published by: Dept. of Sociology and Anthropology, TAU / החוג לסוציולוגיה ולאתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/23442646>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Israeli Sociology* / סוציולוגיה ישראלית

JSTOR

עידו תבורי (עורך). רוקדים בשדה קוצים: העידן החדש בישראל.
תל אביב יפו: הקיבוץ המאוחד. 2007. 183 עמודים

יוסף לוס*

חשיבותו של קובץ מאמרים זה היא בראש ובראשונה בהיותו קובץ ראשון בעברית של מחקרים על העידן החדש בישראל. על בסיס מחקר במגוון שדות ודרך פרספקטיבות תיאורטיות שונות משרטטים הכותבים שורה של מאפיינים של העידן החדש בישראל, שמבחינים אותו מהתרבות המערבית, מהציונות, מהרפואה הדומיננטית ומהתרבות הצרכנית, שהן הרקע לעיצובו. למעט כותבת אחת, שיטת המחקר ששימשה את הכותבים היא תצפית משתתפת אנתרופולוגית.

מקובל לטעון שמושג העידן החדש מתייחס למספר כה רב של תופעות מגוונות ושונות זו מזו, כך שהגדרות אחדות יותירו חלק מהתופעות מחוץ לגדר, בעוד אחרות יהיו כה רחבות עד שלא יועילו מחקרית. לאחר סקירה הדוקה ומדויקת של הסוציולוגיה של הדת מציע עידו תבורי, עורך הקובץ, כפתרון את ההגדרה של פול הילאס (Heelas), שלפיה העידן החדש הוא צורה מופנמת של דתיות אנטי מסורתית שנעוצה בהתנסות של הפרט ומניחה גרעין משותף לכל הדתות. שלושת המאמרים הראשונים שבהם אדון עוסקים בעידן החדש כסוג של דתיות, והשניים האחרונים חורגים ממסגרת זו.

המאמר הראשון הוא של מריאנה רוח-מדבר, והוא מבוסס על ניתוח של ארבעה טקסטים של העידן החדש שעוסקים ב"נרטיב של תולדות ישראל". על בסיסם היא מאפיינת את יחס העידן החדש לזמנים שונים: ערגה לעבר הפרה-היסטורי, דחייה מן העבר ההיסטורי ושאיפה לחיות בהווה א-היסטורי. בסוף מאמרה היא מכירה בכך שיחס דומה לזמנים מצוי גם בציונות ובמודרניות, שרואות את מקורותיהן בעבר הפרה-היסטורי ומדלגות על תקופת הגלות ועל ימי הביניים בהתאמה. ואולם, היא רואה במחשבת העידן החדש ביקורת מובלעת על הציונות והמודרניות, שכן לטענתה, המשמעויות המיוחסות בעידן החדש לעבר הפרה-היסטורי ולהווה שונות מהמשמעויות המקבילות בציונות ובמודרניות. מושא הערגה של העידן החדש הוא תינוקי לא-מחוקרת, הדוניסט, נוגע ביסוד המשותף לכל התרבויות, טבעי, טמיר, מיסטי, לא פונקציונלי וקסום. ההווה של העידן החדש הוא אופטימי וכוון בהתחדשות ובטרנספורמציה. זהו מאמר שעוסק בערכים, באמונות וברעיונות במנותק מההקשר החברתי והתרבותי של התהוותם ושל פעולתם.

המאמר הרביעי, של ירון יבלברג, מבוסס על מחקר אנתרופולוגי בקרב קבוצות שמאניות בישראל. יבלברג מתאר כיצד "אנשים שגדלו וחיים בחברה המושתתת על עקרונות האידיאולוגיה הרציונלית" מאמצים פרקטיקות ומקבלים רעיונות שסותרים בעליל אידיאולוגיה זו. סוגיה זו מסקרנת רבים שמתבוננים בעידן החדש מבחוץ ומניחים את הדיכטומיה הבעייתית בין מדע לאמונה, בין רציונליות לאמוצינליות ובין קדמה למסורתיות. לטענת יבלברג, המתעניינים בשמאניזם לומדים אט אט להשהות את הרציונליות ולשהות

* החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת חיפה

במרחבים שסותרים אותה לכאורה כדי להשיג חוויה אישית חזקה. במרחבים אלה הם אינם שוללים דבר לטובת השגת חוויה הרמונית. עיצוב הזמן והמרחב של הטקסים השמאניים מקלים על סיגול של אסטרטגיית ההשהיה: הם מתקיימים בלילה, בטבע, על רקע תפאורה ססגונית ובמחזוריות קבועה. לפי יבלברג, המשתתפים בטקסים אלה נעים בין שתי המערכות התרבותיות בלי לדרג ביניהן, בניגוד למשל להשהיית אי-האמונה אצל צופה קולנוע שמבחין בין מציאות לבדיה. בסוף המאמר מבחין יבלברג בין השמאניזם הישראלי ובין "דת במובנה הטוטאלי" שמאופיינת לשיטתו בנכונות להילחם ולמות בשם האמונה, במנגנוני הכלה והדרה וב"התייחסות עצמית רצינית עד כדי אבסורד".

תבורי, עורך הקובץ, תרם את המאמר השלישי, המבוסס על מחקר שדה במפגשי ריינבו שהועתקו מארצות הברית והיו במקורם תגובה אנטי ממסדית להתמסחרות של פסטיבלי הרוק בשנות השישים. מפגש הריינבו הראשון בישראל נערך ב-1992, ואפשר שהיה באופן פרדוקסלי הבסיס המקומי להתהוות הפסטיבלים המסחריים שחקרה דלית שמחאי (המאמר האחרון בקובץ). תבורי עוסק באחד הצדדים בוויכוח שהתגלע בריינבו סביב מתן עדיפות לפרקטיקות יהודיות על פני אחרות. הוא מתמקד בשתי גישות שדוחות את הדרישה לעדיפות יהודית על בסיס טענה פלורליסטית בזכות שוויון ערך של כל הדתות וטענה אוניברסליסטית בדבר גרעין משותף לכל הדתות. הוא ממקם גישות אלה היטב במסגרת התשוקה האינדיבידואלית שמאפיינת את המעמד הבינוני בן זמננו לצריכה אקלקטית ו"אומניוורית" חסרת גבולות. אך לדעתו ההפנמה של פרקטיקות צריכה אינדיבידואליות לקטניות שאינן יודעות שובע לא סותרת את החתירה של הריינבו תחת התרבות הצרכנית. חתירה זו באה לידי ביטוי בצניעות חומרית ובפרקטיקות שוויוניות שמיועדות למחיקה של היררכיות וליצירת קומיוניטאס. לבסוף הוא מסיק שהעידן החדש הוא למעשה דפוס של בחירה דתית ולא מרחב חברתי חלופי, ודפוס זה מבחין את העידן החדש מתנועות דתיות חדשות. על בסיס הבחנה זו הוא נענה בסוף המאמר לאתגר יסודי וקריטי לטעמי שמציבים לחוקרים "רבים מאלו שנתפסים כעמודי התווך של העידן החדש... [אשר] אינם מגדירים את עצמם כאנשי העידן החדש" מכיוון שהם דבקים בדרך אחת ויחידה (עמ' 117). מכך עולה שדווקא בשדה הנחקר קיימת רפלקסיביות ביקורתית ביחס למושג שנתפס על ידי חוקרים כנתון.

המאמר האחרון בקובץ הוא כאמור של דלית שמחאי, שעוסקת בפסטיבלי "אהבה" כתנועה חברתית חדשה. מאמרה מרחיב את הדיון על הרפלקסיביות של הנחקרים ומוביל למסקנה שונה מזו של שלושת המאמרים הנ"ל ביחס לאתגר שמציב העידן החדש לחברה הסובבת. בעוד ששלושת המאמרים הנ"ל ראו בעידן החדש אלטרנטיבה לסדר הקיים, גם אם מושהית או מובלעת, שמחאי אינה מניחה שהעידן החדש הוא תלופה אלא בוחנת באופן מתפתח ומעניין את הדרך שבה מארגני הפסטיבלים בעצמם מְכַנְּים את זהותם כחלופה לתרבות ה"מיינסטרים". לפי שמחאי, ארגון הפסטיבלים הוא עבורם שליחות חברתית שנועדה להביא לשינוי חיובי אצל אנשים רבים ככל שאפשר דרך חוויות ייחודיות. לשם כך הם מרכיבים את המסר שלהם, שכן לדעתם הוא כה שונה מהישראליות עד שהוא עשוי להרתיע את המבקרים בפסטיבל. ואולם, עם תחילת הפסטיבל הם אינם עומדים באתגר שהציבו לעצמם: הם נרתעים מה"סטרייטים" ומקיימים לעצמם מרחב פיזי מגודר, כך שהחוויה שלהם הופכת מרצון להוביל את ההמונים אל עבר השינוי המיוחל, להתגוננות

מפני ה"פלישה" של אלפי המבקרים. כששמחאי עוברת לדון בהרהורים של המארגנים ביחס למסחור הפסטיבל, מצטיירת תמונה עגומה יותר: "הכול למכירה". נראה שהרצון ליצור שינוי חברתי, שלמענו מומינים אנשי 'אהבה' אנשים כה רבים להתארח במחיצתם, מוביל לכך שדווקא הם אלה שמשתנים, ומאבדים את דרכם וקולם הייחודי" (עמ' 178). מתברר אפוא שהעידן החדש כפי שהוא בא לידי ביטוי בפסטיבלים שמתנהלים על פי היגיון כלכלי אינו כה שונה מהזרם המרכזי.

המאמר השני בקובץ נכתב על ידי יעל קשת, שחקרה אתרים שונים של רפואה אלטרנטיבית ומשלימה (רא"ם). אף שלכל הכותבים ברור שהרא"ם היא חלק מהעידן החדש, קשת לא השתמשה בביטוי ולו פעם אחת. היא התמקדה בשדה המחקר שלה ולא הסיקה ממנו על כלל העידן החדש. יתרה מזאת, קשת אינה משרטטת את הרא"ם כסוג של דתיות. היא ממקמת את הדיון שלה בסוציולוגיה של המדע והרפואה ועוסקת בשאלה המעניינת מדוע המחקר הקליני שהפך ל"סטנדרט הזהב" של הרפואה הקונבנציונלית בבדיקת יעילותם של טיפולים אינו יכול להתאים לבדיקת יעילותם של טיפולי רא"ם. מעקרון ההוליום המרכזי ברא"ם היא גוזרת "שני מבני משמעות" שעונים על השאלה. הראשון הוא עקרון הסינרגיות, שלפיו בכל טיפול משולבים כמה גורמים, ובראשם שילוב של אפקט הפלסבו. בעוד שאפקט הפלסבו נחשב בעיני רופאים קונבנציונליים להטיה פסיכולוגית, עבור מרפאי רא"ם כוחות הריפוי העצמיים של המטופל הם חלק הכרחי וחיובי בטיפול. לכן אי אפשר לערוך ניסוי קליני שמבוסס על הפרדה של טיפולים והערכת ההשפעה של כל אחד מהם בנפרד. מבנה המשמעות השני הוא אינדיבידואליות של טיפול הרא"ם שמתאם למטופל המסוים לפי מאפיינים ייחודיים לו ולפי כישוריו והעדפותיו של המטפל הספציפי, ולא על פי אבחון אוניברסלי של המחלה.

דומה שקובץ המאמרים לא התעלם מתחומים שמערערים את ההגדרה שהובאה במבוא אלא כולל בעצמו מרכיבים שתובעים חשיבה מחודשת על המושג. הוא חושף גיוון רב, אך רחוק מלהיות ממצה, של התופעות שמסווגות על ידי חוקרים כעידן החדש ואת החפיפות החלקיות והלא יציבות שקיימות בין כמה מהתופעות הללו.

לסיום אציין אסטרטגיות מחקריות שלא ננקטו בקובץ, וכדאי שיהיה להן מקום בפרסומים עתידיים. ראשית, חסרות השוואות לתופעות מקבילות במדינות אחרות. נורית זיידמן (Zaidman, 2007) למשל אתגרה את המושג "שוק רוחני גלובלי" על בסיס הבדלים מקומיים שמצאה בין חנויות העידן החדש בישראל ובניו זילנד. למעשה, בדיוק משום שתחום העידן החדש הוא נוזל, גמיש ופתוח, הוא עשוי להיות נתון להשפעות של ההקשר המקומי יותר מתחומים אחרים. שנית, הגורמים המרכיבים את העידן החדש לא הופיעו לראשונה על בימת ההיסטוריה בעת האחרונה. מדובר בגורמים תרבותיים ששינו מיקום והקשר חברתיים, ולכן גם משמעות ופונקציה, והופיעו כעידן החדש. לכן אפשר לברר את התהליכים שהופכים את מה שנתפס כ"אמונה טפלה" לעידן החדש, בעיני מי זה קורה, ומה ההשלכות של שינוי זה. כמו כן, הכותבים מניחים שפרקטיקות העידן החדש נוכחות בעיקר במעמד הבינוני, אולם אין בנמצא נתונים אמפיריים שיאששו הערכה זו. למעשה, ההשוואה הסטטיסטית שעשתה ג'ודית פדלון (Fadlon, 2005) בין המבקרים במרפאות קונבנציונליות ובין המבקרים במרפאות של רפואה לא-קונבנציונלית באותו בית חולים ישראלי אינם מספקים תמונה

מעמדית ברורה. בדיקה סטטיסטית ספציפית של מאפיינים סוציולוגיים של המשתתפים בשדות העידן החדש עשויה לאפשר השוואות מעניינות.

מקורות

- Fadlon, J. (2005). *Negotiating the holistic turn: The domestication of alternative medicine*. Albany: State University of New York.
- Zaidman, N. (2007). New Age products in local and global contexts: A comparison between Israel and New Zealand. *Culture and Religion*, 8(3), 255–270.